

Loyalisten, twijfelaars en switchers in drie electorale slagvelden

Andre Krouwel (Vrije Universiteit en oprichter Kieskompas)

Roan Buma (Vrije Universiteit)

Vladimir Cristea (Vrije Universiteit en Erasmus Universiteit)

› 1. Loyaliteit

Slechts de helft van de Nederlandse kiezers zegt bij de komende verkiezingen op dezelfde partij te zullen stemmen (54,2%). 21% van de kiezers twijfelt nog en 23,1% van de kiezers stapt over naar een andere partij (zie figuur 1.1).

Meest loyale achterbannen op rechts

De meest loyale kiezers komen van PVV (74,9%), SGP (73%) en VVD (67,6%) (zie figuur 1.1). Kiezers op rechts zijn dus veel zekerder van hun partijkeuze dan kiezers op links. Die asymmetrische media-aandacht voor de rechtse partijen staat in contrast met de twijfel op rechts. Veel meer twijfel zien we bij linkse partijen.

Ondanks dat het kabinet valt en demissionair wordt, lijkt dit de VVD niet echt te deren. De loyaliteit van VVD-kiezers is zeer hoog, alleen PVV en SGP scoren hoger.

Minst loyale achterbannen op de flanken van het politieke stelsel

De minst loyale kiezers komen van 50PLUS (12,9%), FvD (34,8%) en PvdD (35%) (zie figuur 1.1). De lage loyaliteit van deze partijen zou verklaard kunnen worden door recente ontwikkelingen.

- Partijleider Henk Krol verliet 50PLUS begin mei 2020.
- FvD had in november 2020 een crisis in de partij door uitgelekte whatsapp chats, met daarin antisemitische berichten afkomstig van leden van de partij. Partijleider Baudet verliet de partij om zich er later weer bij aan te sluiten. Eind november richtten Annabel Nanninga en Joost Eerdmans de nieuwe partij JA21 op, als afsplitsing van FvD. De meeste dissidenten van FvD zeggen van plan te zijn PVV, JA21 of VVD te gaan stemmen (zie figuur 1.2). De loyaliteit van FvD-kiezers was in mei 2020 nog 60,4%, wat laat zien in welke mate de loyaliteit in de loop van 2020 is gedaald (zie figuur 2).
- De lage loyaliteit binnen PvdD zou verklaard kunnen worden doordat partijleider en oprichter Marianne Thieme eind 2019 de partij heeft verlaten.

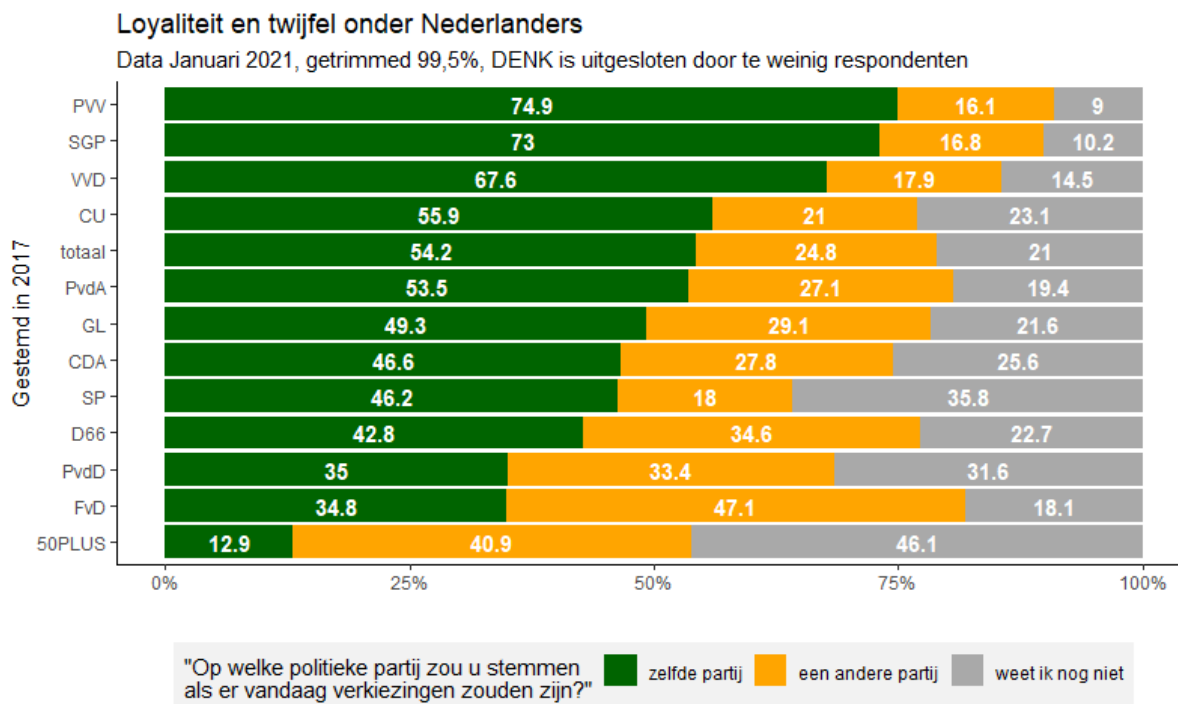
Twijfel naar partijvoorkeur (partijkeuze in 2017)

Als we kijken wie de twijfelaars zijn (respondenten die "weet niet" antwoordden op de vraag "op welke partij zou u stemmen als er vandaag verkiezingen zouden zijn?", zie figuur 1.1), dan zien we dat het vooral kiezers zijn van 50plus (46,1%), SP 35,8%) en PvdD (31,6%).

Interessant is te zien dat veel kiezers bij FvD zijn weggelopen (en dus nu de partij is met de op één-na laagste loyaliteit) maar ook de twijfel is relatief laag (18,4%). Een harde kern is over, de rest is weggelopen zo lijkt het.

De laagste twijfel is te vinden onder kiezers van PVV (9%), SGP (10,2%), en VVD (14,5%).

Figuur 1.1: Loyaliteit en twijfel onder Nederlandse kiezers naar stemgedrag 2017

Figuur 1.2: Loyalisten, twijfelaars en overstappers onder Nederlanders in januari 2021

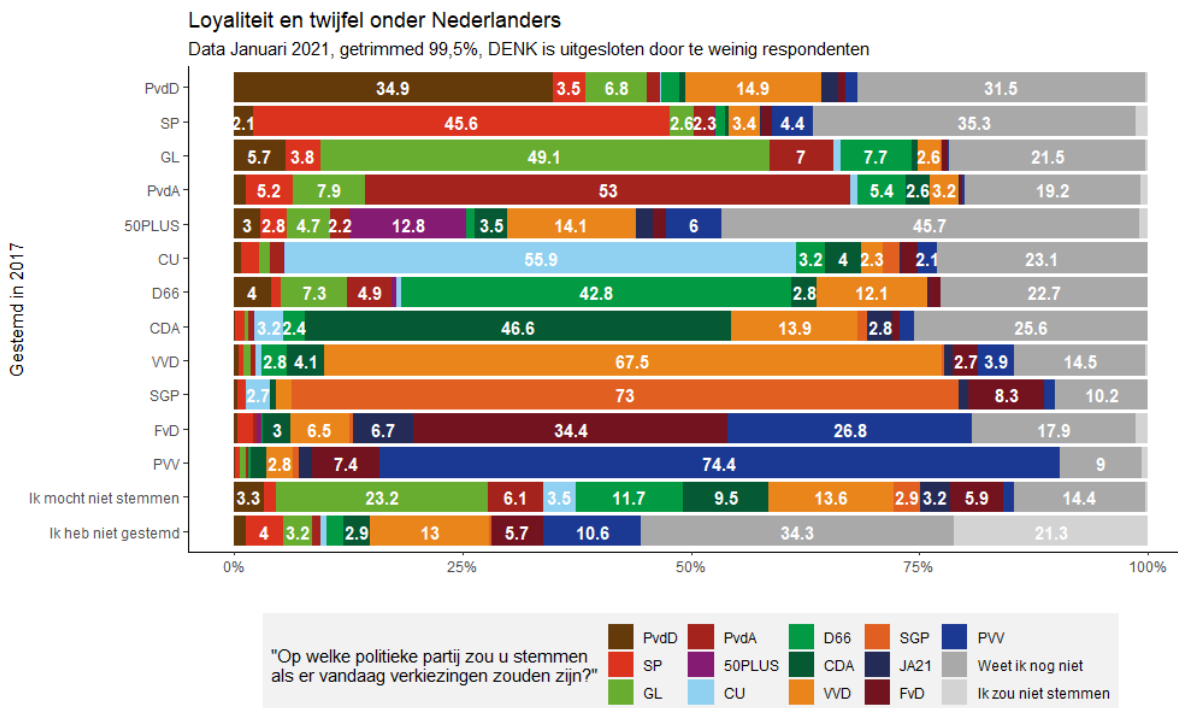
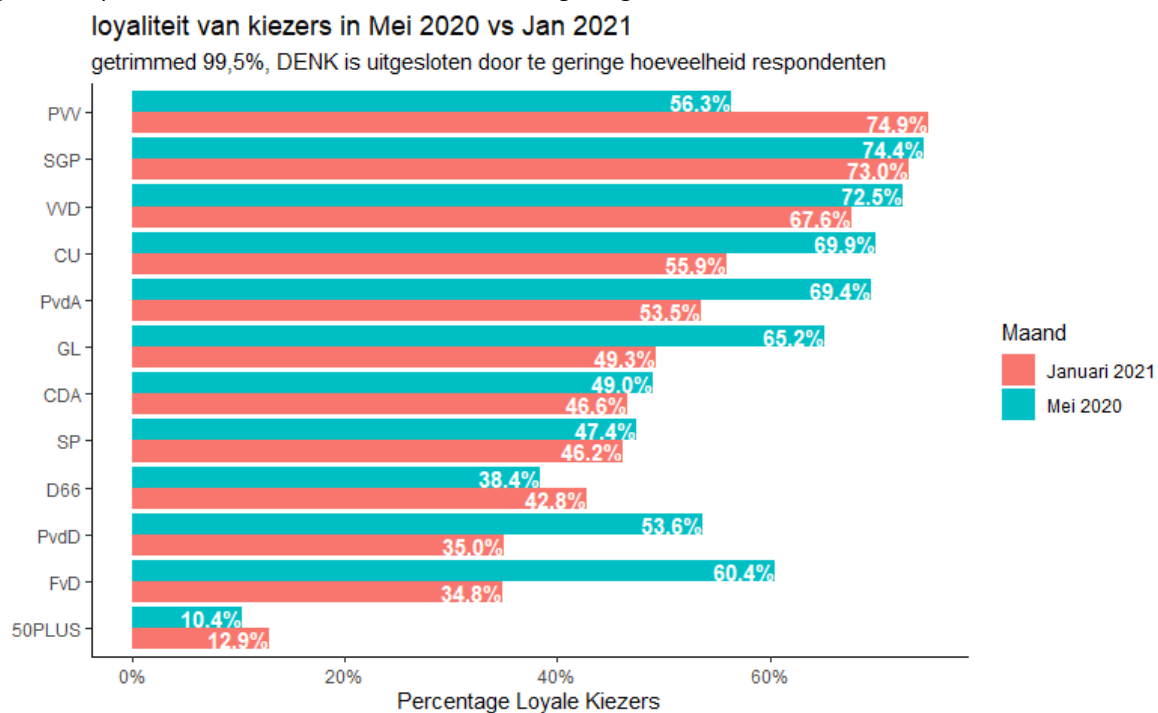

Figure 2: Loyaliteit van Nederlandse kiezers naar stemgedrag 2017, Mei 2020 vs Januari 2021

› 2. Kiezerstwijfel

De stemkans-vraag

Met behulp van de door Kieskompas verzamelde gegevens over stemkans (PTV), waarin kiezers werd gevraagd naar de waarschijnlijkheid dat zij ooit op elke partij zouden stemmen (van 0 tot 10), construeerden wij twee maatstaven voor kiezerstwijfel.

De eerste maatstaf voor kiezerstwijfel (Twijfel 1) is te zien in figuur 3 en wordt berekend op basis van 2 componenten:

1. de hoogste stemkans score
2. het verschil tussen de stemkans score voor de partij met de grootste voorkeur en de stemkans-score voor de partij van hun tweede voorkeur

Die twee scores zijn vervolgens gestandaardiseerd en opgeteld in 1 score. Omdat we willen dat een hoge score ook meer twijfel betekent zijn de scores omgedraaid (immers als iemand een partij een 10 geeft is er weinig twijfel) en zijn de opgetelde score genormaliseerd (om deze tussen 0 en 10 te laten liggen). **Een HOGE score betekent nu simpelweg MEER twijfel.**

De berekening van onze tweede maatstaf voor kiezerstwijfel (twijfel 2, zie figuur 4), wordt eveneens berekend als twijfel-maatstaf 1 met de hoogste stemkans en het verschil tussen de nummers 1 en 2, maar daar voegen we een derde element aan toe: het aantal partijen met een stemkans van 6 of meer. Hogere scores betekenen ook hier meer twijfel.

Ten slotte hebben we nog een derde maatstaf, die we Directe Twijfel noemen (zie figuur 5). Deze is simpelweg gebaseerd op de vraag: "Tijdens verkiezingen twijfel ik meestal sterk wat ik zal stemmen.". De respondenten konden op een 5-puntsschaal van helemaal mee eens tot helemaal mee oneens kiezen in welke mate zij het eens waren met deze uitspraak.

Linkse kiezers twifelen het meest

Onze metingen met drie verschillende maatstaven van kiezers-twijfel laten zeer consistente resultaten zien.

Linkse kiezers en vooral kiezers in het politieke midden twifelen bij deze verkiezingen veel meer dan kiezers op de rechterflank van het politieke spectrum (figuren 3, 4, 5).

Dit effect – zeer veel twijfel op links en in het politieke centrum – wordt ondersteund door deze statistische analyse.

Vooraf de meer extreem rechtse kiezer is zeer overtuigd van de partijkeuze. Wederom lijkt alle aandacht voor de rechts-populisten onnodig.

Dat het effect minder uitgesproken is op de linkervleugel, zou verklaard kunnen worden door de versplintering van de linkervleugel in Nederland. Kiezers in het linkse blok twifelen tussen 8 partijen (PvdD, SP, GL, PvdA, 50PLUS, CU, D66, DENK), terwijl kiezers in het rechtse blok twifelen tussen 6 partijen (D66, CDA, VVD, SGP, FvD, PVV).

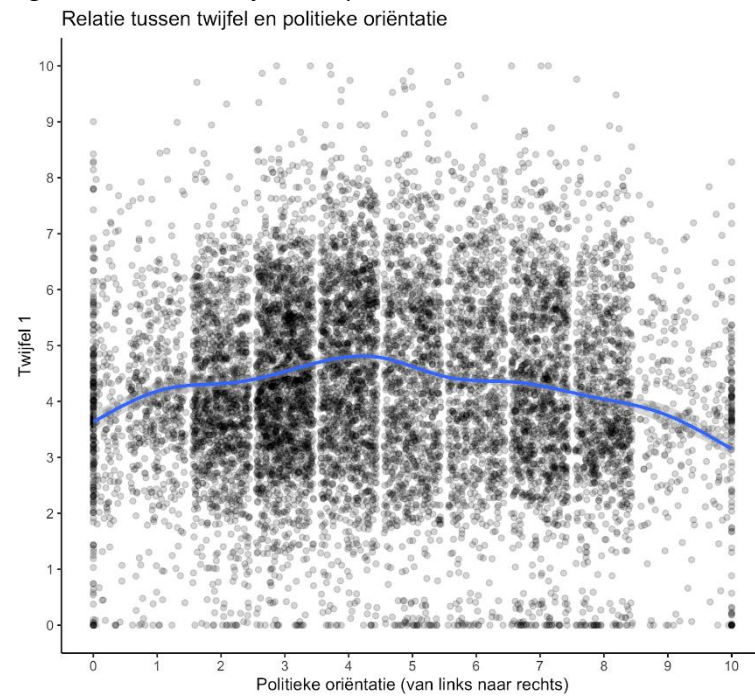
Twijfel naar leeftijd, opleiding en geslacht

Op de vraag wat ze zouden stemmen als er vandaag verkiezingen zouden zijn, twifelen hoger opgeleiden minder dan lager opgeleiden, zoals te zien is in figuur 6. Dit staat in contrast met de twijfel over verkiezingen in het algemeen, waar hoger opgeleiden meer twifelen dan lager opgeleiden. Dit impliceert dat hoger opgeleide kiezers over het algemeen beter geïnformeerd zijn om beslissingen te nemen bij hypothetische verkiezingen, maar als het op daadwerkelijke verkiezingen aankomt, nemen lager opgeleide kiezers sneller een beslissing.

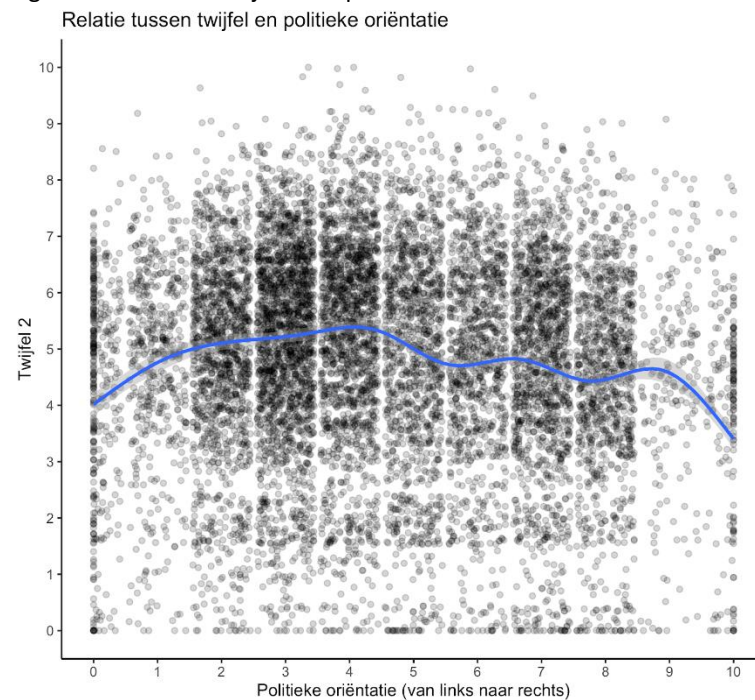
Zoals te zien is in Figuur 7 en Figuur 8, lijken vrouwen en jongeren meer te twifelen over wat ze zouden stemmen als er vandaag verkiezingen zouden worden gehouden dan mannen en ouderen.

Figuur 3: Maatstaf Twijfel 1 en politieke oriëntatie

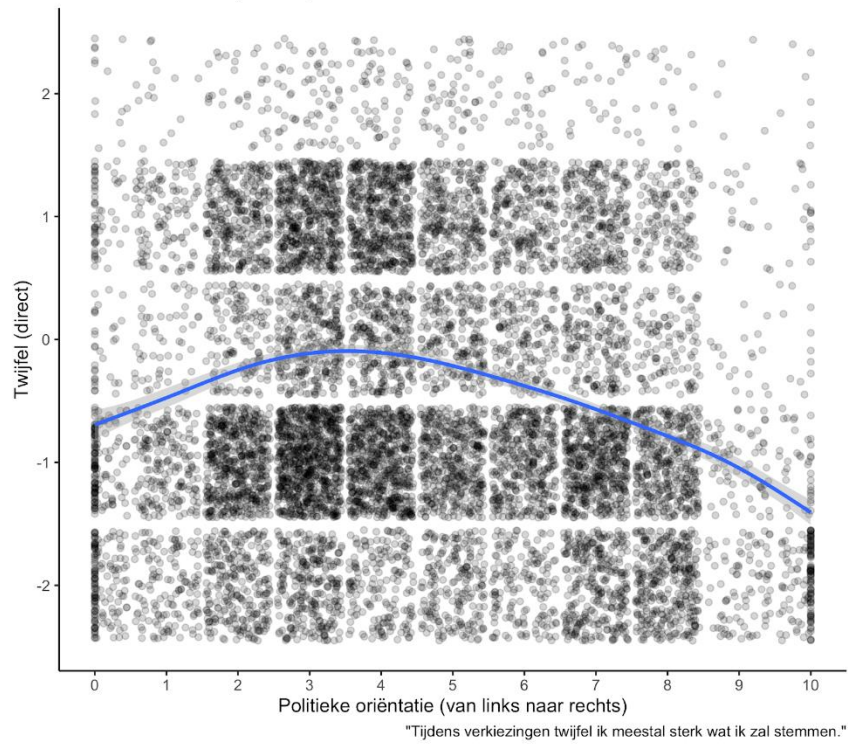

Figuur 4: Maatstaf Twijfel 2 en politieke oriëntatie

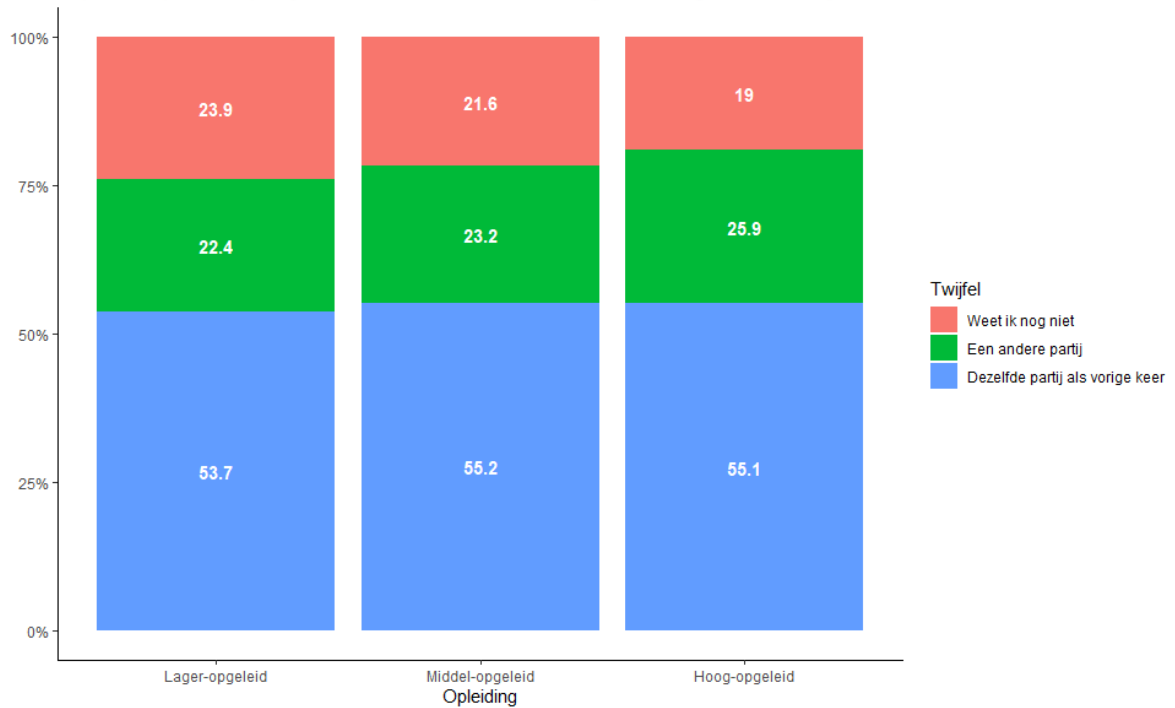

Figuur 5: Directe Twijfel vraag en politieke oriëntatie
Relatie tussen twijfel en politieke oriëntatie

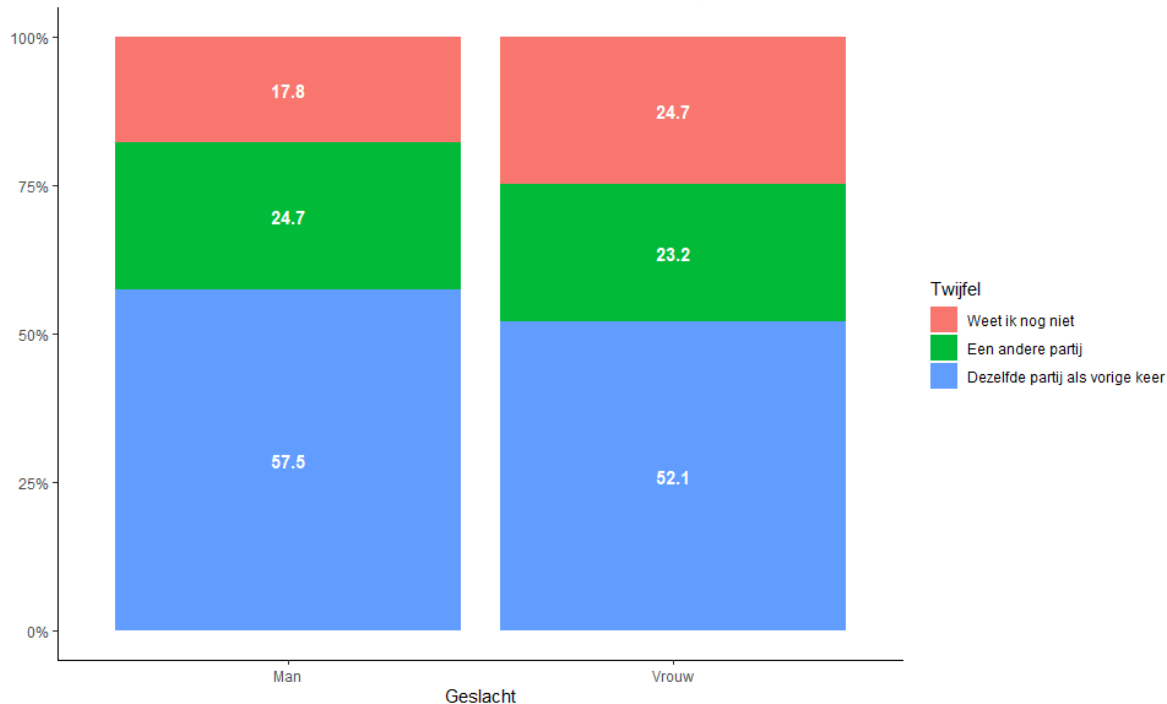

Figuur 6: Loyalisten, twijelaars en partij-switchers naar opleidingsniveau
"Op welke politieke partij zou u stemmen als er vandaag verkiezingen zouden zijn?"

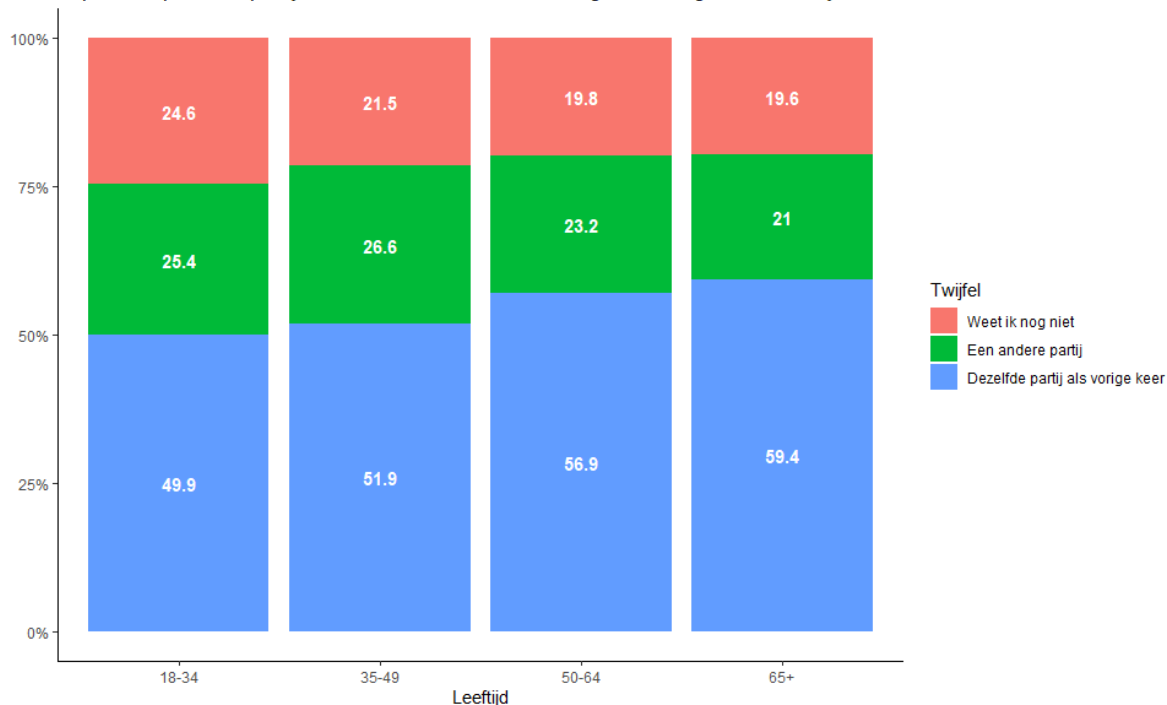
Figuur 7: Loyalisten, twijfelaars en partij-switchers naar geslacht

"Op welke politieke partij zou u stemmen als er vandaag verkiezingen zouden zijn?"

Figuur 8: Loyalisten, twijfelaars en partij-switchers naar leeftijd

"Op welke politieke partij zou u stemmen als er vandaag verkiezingen zouden zijn?"

3. Electorale slagvelden

Waar zit de meeste twijfel? Wat zijn de belangrijkste politieke slagvelden?

Uit onderzoek blijkt dat er vier kiezers-blokken zijn in Nederland:

1. Het Linker Blok waar kiezers twijfelen tussen PvdA, GL, SP en D66.
2. Het Christelijke Kamp met twijfelaars tussen CDA, CU en SGP
3. Het Rechter Blok met twijfelaars tussen VVD, CDA en D66
4. Het Populistische Blok met twijfelaars tussen PVV, FvD, JA21 (en deels 50Plus)

Op basis van de **hoogste correlatie** tussen de stemkans op combinaties van twee partijen kunnen we de belangrijkste politieke slagvelden identificeren binnen deze blokken.

	VVD	PVV	CDA	D66	GL	SP	PvdA	CU	PvdD	50PLUS	SGP	DENK	FvD
VVD	1.00	0.16	0.57	0.28	-0.29	-0.29	-0.20	0.11	-0.24	0.10	0.19	0.04	0.21
PVV	0.16	1.00	0.16	-0.29	-0.43	-0.05	-0.34	-0.07	-0.12	0.29	0.28	0.02	0.73
CDA	0.57	0.16	1.00	0.14	-0.30	-0.18	-0.15	0.42	-0.25	0.19	0.39	0.06	0.20
D66	0.28	-0.29	0.14	1.00	0.46	0.00	0.36	0.09	0.08	-0.04	-0.17	0.13	-0.31
GL	-0.29	-0.43	-0.30	0.46	1.00	0.33	0.53	0.04	0.40	-0.16	-0.29	0.13	-0.49
SP	-0.29	-0.05	-0.18	0.00	0.33	1.00	0.31	0.01	0.37	0.23	-0.06	0.17	-0.11
PvdA	-0.20	-0.34	-0.15	0.36	0.53	0.31	1.00	0.10	0.16	-0.03	-0.23	0.11	-0.40
CU	0.11	-0.07	0.42	0.09	0.04	0.01	0.10	1.00	0.03	0.06	0.39	0.10	-0.07
PvdD	-0.24	-0.12	-0.25	0.08	0.40	0.37	0.16	0.03	1.00	0.12	-0.10	0.15	-0.16
50PLUS	0.10	0.29	0.19	-0.04	-0.16	0.23	-0.03	0.06	0.12	1.00	0.19	0.13	0.27
SGP	0.19	0.28	0.39	-0.17	-0.29	-0.06	-0.23	0.39	-0.10	0.19	1.00	0.10	0.29
DENK	0.04	0.02	0.06	0.13	0.13	0.17	0.11	0.10	0.15	0.13	0.10	1.00	0.02
FvD	0.21	0.73	0.20	-0.31	-0.49	-0.11	-0.40	-0.07	-0.16	0.27	0.29	0.02	1.00

Er zijn drie partijcombinaties waar het felst wordt gestreden om de gunst van de kiezer, die zijn alledrie binnen een partijblok met ideologisch zeer verwante standpunten:

- PVV en FvD
- VVD en CDA
- PvdA en GroenLinks.

PVV-FvD (correlatie .73, zie ook figuur 9)

In het PVV & FvD slagveld zitten dus mensen die sterk overwegen om op beide partijen te stemmen. Veel van deze kiezers zijn voormalige PVV-stemmers die de afgelopen jaren ook FvD als daadwerkelijke optie zijn gaan beschouwen.

Deze zijn gemiddeld lager opgeleid zijn dan de algemene bevolking en veel vaker een man dan een vrouw. Zij hechten vooral belang aan issues als immigratie en integratie, veiligheid, normen en waarden, en inspraak en democratie.

Kiezers die twijfelen tussen PVV en FvD zijn over het algemeen niet bijzonder jong of bijzonder oud. Maar diegenen die nu nog - na de implosie van FvD - nog steeds aangeven eerder op Forum voor Democratie te zullen stemmen zijn over het algemeen veel jonger, terwijl PVV-stemmers vaker tot de oudere generaties behoren.

Ondanks dat deze kiezers sterk op elkaar lijken in politieke opvattingen sterk, maken PVV-stemmers zich veel meer zorgen over de gezondheidszorg, wat in schril contrast staat met FvD-stemmers die een jong kiezerspubliek trekt dat vaker aangeeft COVID-19-vaccinatie te zouden weigeren. Hier zien we het sterke anti-systeem denken en hoge samenzweringsgeloof bij elkaar komen. In dit strijdtoneel lijkt de PVV de overhand te krijgen.

CDA-VVD (correlatie .57, zie figuur 10)

Het tweede belangrijke slagveld is te vinden in het gematigd rechtse deel van het politieke landschap. De traditionele centrumrechtse rivalen VVD en CDA strijden om een electoraat dat overwegend bestaat uit mensen van middelbare leeftijd, iets vaker een man en (redelijk) hoog is opgeleid.

Deze centrum-rechtse kiezers hechten veel waarde aan economische issues (brood-en-boter-stemmers), veiligheid en inspraak en democratie.

VVD-kiezers geven iets meer prioriteit aan de economie, immigratie en integratie, Europa en corona, terwijl CDA-kiezers meer geven om kunst en cultuur, sociale zekerheid, normen en waarden.

In dit rechtse strijdtoneel zijn mensen met een lichte CDA-voorkeur meer terughoudend ten aanzien van vaccinatie dan VVD-angehauchte kiezers.

Het is mogelijk dat twijfelaars in dit blok beïnvloedt kunnen worden door de stellingname van de VVD voor verplichte vaccinatie voor het bijwonen van evenementen (indirecte vaccinatieplicht).

Het lijkt er op dat in dit blok de VVD zal domineren, maar het CDA heeft nog een flink potentieel hier.

PvdA-GL (correlatie . 53, zie figuur 11)

Het derde belangrijke strijdtoneel is het meest complex en ook het meest in twijfel. Deels zijn linkse kiezers gaan twijfelen door de deelname van de PvdA aan een regering met de VVD (2012-2017) en door het niet deelnemen van GL aan de huidige regering.

Linkse kiezers moeten beslissen wie van de twee ze de grootste op links maken.

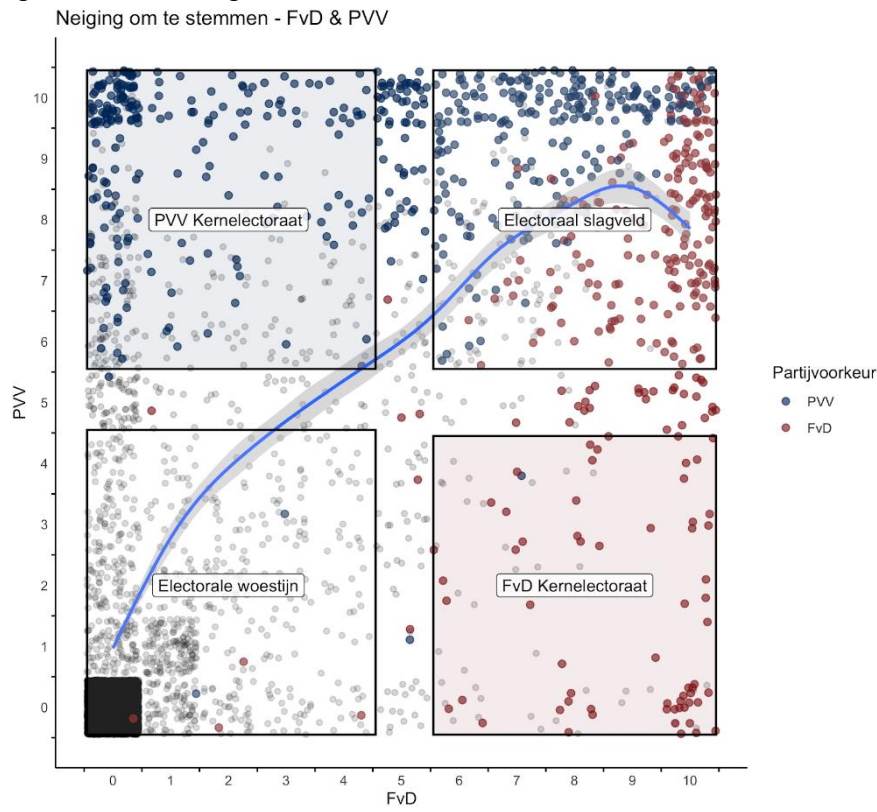
De PvdA lijkt iets meer in de lift te zitten en de twee partijen strijden nu nek aan nek om een grotendeels vergelijkbaar electoraat van vooral jonge, hoogopgeleide en overwegend vrouwelijke kiezers (let wel, de harde kern van de PvdA die over was na 2017 is veel ouder dan de twijfelaars).

Deze kiezers worden vooral gedreven door issues als klimaat, kunst en cultuur, sociale zekerheid, onderwijs en Europa

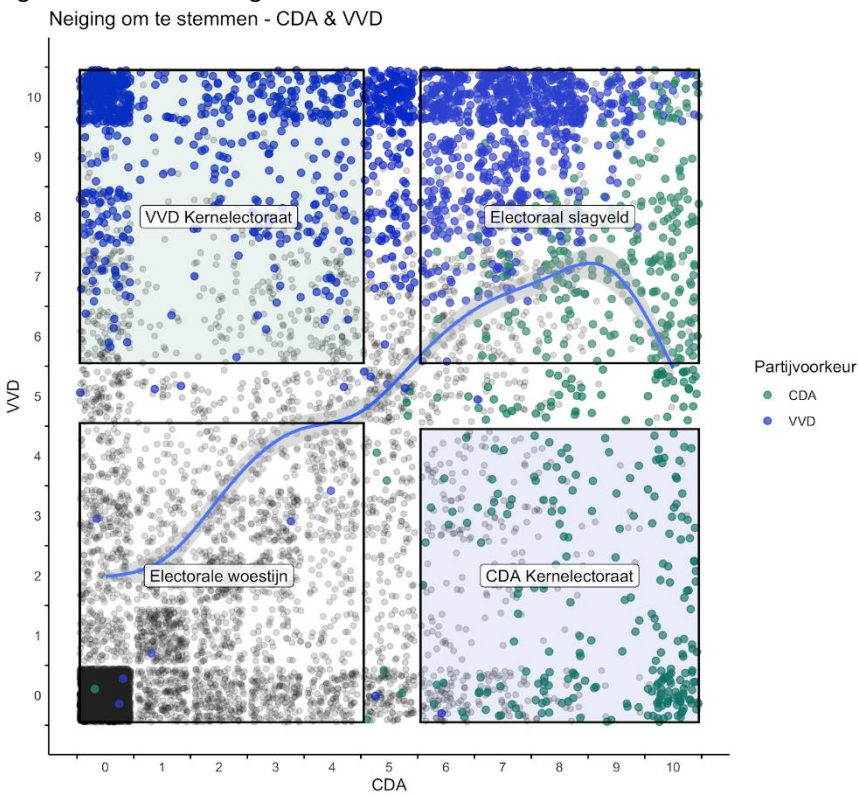
Vrouwelijke en jongere twijfelaars hebben iets vaker een voorkeur voor GroenLinks en mannen voor de PvdA.

In dit strijdtoneel hebben mensen die het klimaat belangrijk vinden een lichte voorkeur voor GL, terwijl diegenen die economische onderwerpen (vooral inkomensvraagstukken, sociale zekerheid en huisvesting) belangrijk vinden neigen naar de PvdA.

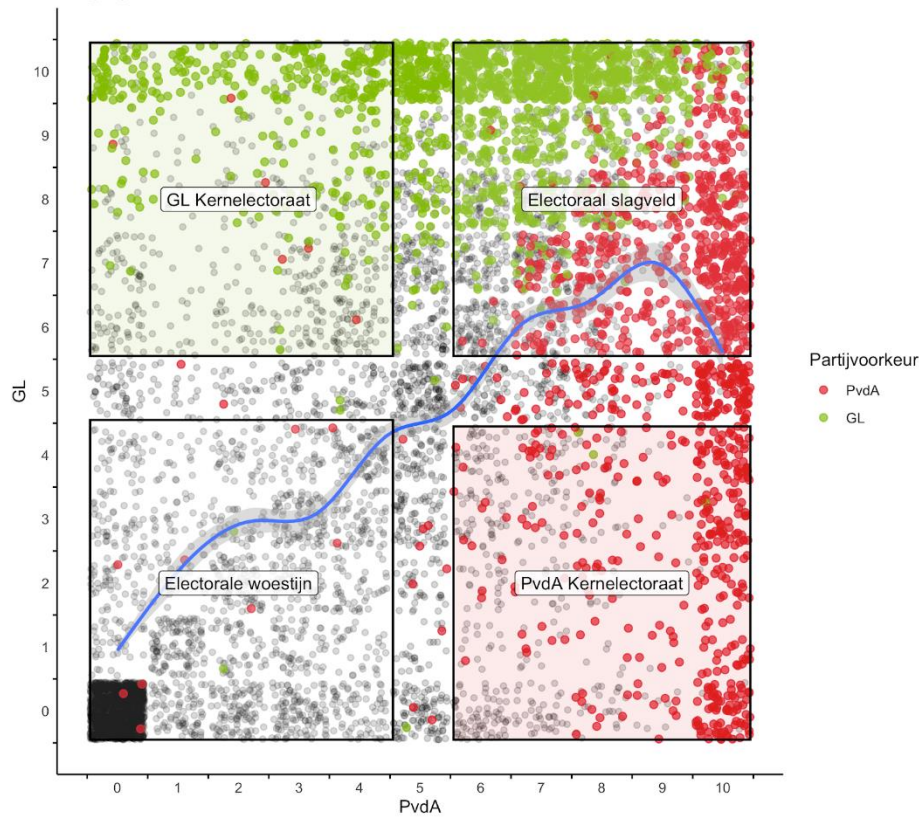
Figuur 9: PVV-FvD slagveld

Figuur 10: CDA-VVD slagveld

Figuur 11: PvdA-GL slagveld
 Neiging om te stemmen - PvdA & GL

› 4. Welke achtergrondkenmerken zijn bepalend?

Leeftijd (zie figuur 12)

Binnen het populistische blok spreekt de PVV zichtbaar de oudere kiezers aan en appelleert Forum meer aan jongere kiezers. Onder 18-34-jarigen staat de PVV op de een na laagste plaats, terwijl FvD op de een na hoogste plaats inneemt.

In het traditioneel rechtse blok zijn de voorkeuren in relatie tot leeftijd zeer gering. Een harde strijd om een brede groep kiezers.

Ook in de strijd tussen PvdA en GL gaapt een leeftijds gat: jongere kiezers zijn twee keer zoveel geneigd op GL te stemmen dan op de PvdA.

Geslacht (zie figuur 13)

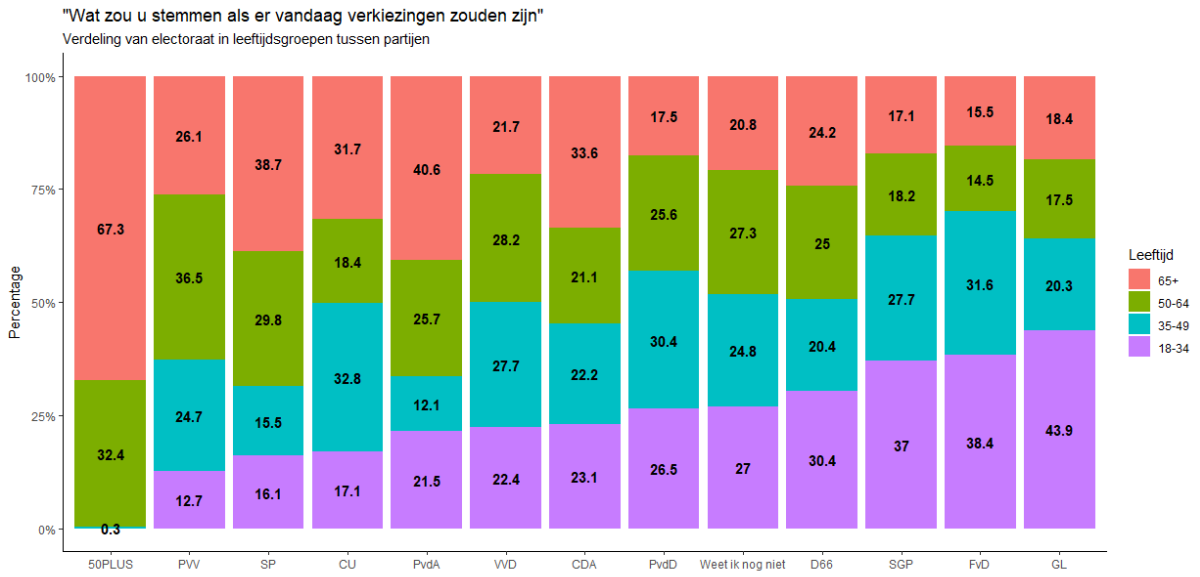
Zoals gebruikelijk trekken rechtse partijen meer mannen aan, terwijl linkse partijen meer vrouwen aantrekken. GL trekt wel iets meer vrouwen dan de PvdA, maar de linkse gender-gap is duidelijk te zien.

De verschillen binnen de rechtse strijdtonelen FvD-PVV en VVD-CDA zijn marginaal. Interessant is ook dat mensen die zeggen niet te weten op wie ze zouden stemmen, vaker vrouwen zijn.

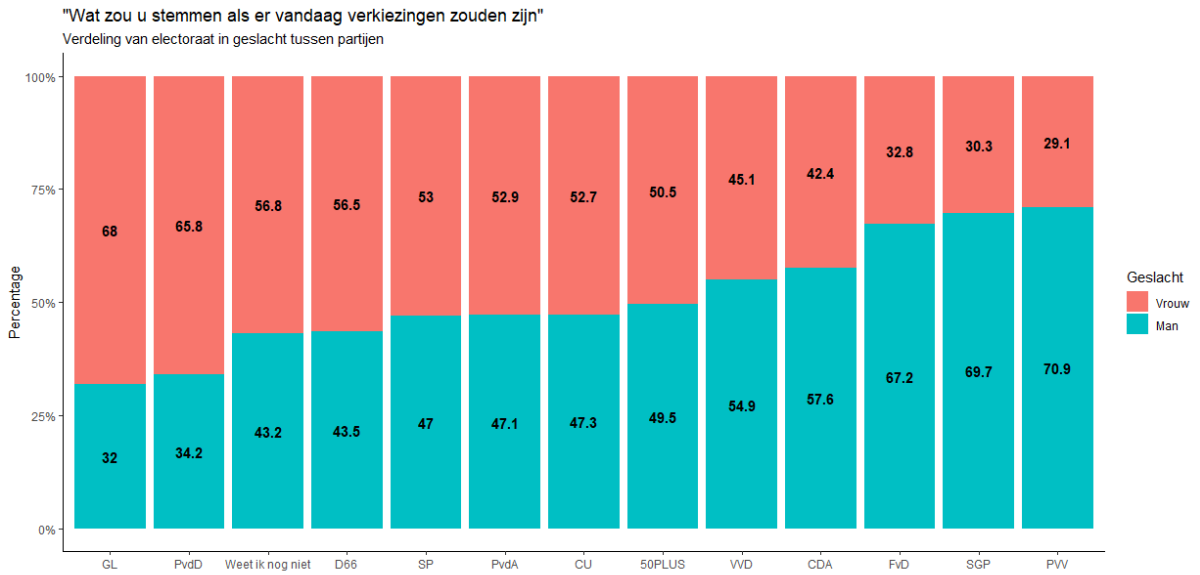
Onderwijs (zie figuur 14)

Net als bij vorige verkiezingen trekt D66 de meeste hoog-opgeleide kiezers. Zij worden op de voet gevolgd door PvdA en GL, terwijl 50PLUS, PVV en SP de meeste lager opgeleide kiezers aantrekken. Populistische partijen blijven het domein van de lager opgeleiden.

Figuur 12: 'Wat zou u stemmen als er vandaag verkiezingen zouden zijn?' vs leeftijd

Figuur 13: 'Wat zou u stemmen als er vandaag verkiezingen zouden zijn?' vs geslacht

Figuur 14: 'Wat zou u stemmen als er vandaag verkiezingen zouden zijn?' vs opleidingsniveau

